

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sandra Prhaj

**Medgeneracijska primerjava trenda
spreminjanja priimka ob poroki**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sandra Prhaj

Mentorica: prof. dr. Alenka Švab

**Medgeneracijska primerjava trenda
spreminjanja priimka ob poroki**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Rojeni smo v plitvi družbi, ki nas uči, kako zapolniti vsako majhno luknjo z materialnimi stvarmi in odvisniško ljubeznijo, namesto da bi pogledali globoko vase in se soočili sami s seboj ter našli resnično univerzalno ljubezen!
(S. B.)

Hvala mentorici dr. Alenki Švab za pomoč in nasvete.

Predvsem pa bi se rada zahvalila svojemu možu za vsak trenutek podpore, pomoči in neprecenljive ljubezni, ki mi jo izkazuje.
Hvala iz srca!

Medgeneracijska primerjava trenda spreminjanja priimka ob poroki

Sklepanje zakonske zveze mnogim predstavlja tradicijo, izkaz ljubezni, spet drugim le formalnost in obveznost, ki se lahko navezuje na pritiske družbe ali družine. Način razumevanja in določanja pomena same zakonske zveze se razlikuje od posameznika in okolja, v katerem se izoblikuje njegova identiteta. Odločitev za zakonsko zvezo lahko temelji na prepričanju o posledičnih boljših partnerskih odnosih in večni ljubezni ali pa na pridobitvi uradnih listin in po vsej verjetnosti tudi spremembi priimka. Slednje pa je tudi tema moje diplomske naloge. Moj namen je bil raziskati trende, ki so vplivali na spreminjanje oz. dodajanje partnerjevega priimka ob poroki. Zanimalo me je, na kakšen način so spremembe v praksah spreminjanja oz. dodajanja partnerjevega priimka pogojene s siceršnjimi družbenimi spremembami: spreminjanje vlog žensk v družbi, proces individualizacije, ki je podlaga za emancipacijo in je ženskam prinesla tudi večjo stopnjo enakopravnosti, višja izobraženost prebivalstva, vzgoja ter vpliv družine pa tudi proces retradicionalizacije. V empiričnem delu sem za pridobivanje informacij uporabila intervju, sodelovale pa so poročene ženske iz različnih generacij. Na podlagi medgeneracijske primerjave sem prišla do ključnih ugotovitev, ki nakazujejo različna pričakovanja ob sklenitvi zakonske zveze in prav tako do pomembnih spoznanj, ki so oblikovala odločitve starejše generacije in ki vplivajo na ravnanje mladih odraslih v modernem času.

Ključne besede: partnerstvo, poroka, priimek, tradicija, individualizacija.

Intergenerational comparison of the trend of the changing of the family name at the wedding

For many, marriage means tradition and a genuine expression of love whereas for some it is just a formality and responsibility, which can depend on pressures of the society and family. Views and meanings of marriage differ according to individuals themselves and the environment in which their identity is developed. A decision for marrying can be based not only on belief that in-marriage relationships will be better than out-marriage ones but also on eternal love or on gaining the official marital documents, accompanied with the change of spouse's surname. And that is the main theme my research in the paper is based on. What I wanted to do was to examine the trends, which have influence on changing a person's last name or adding their partner's last name to their own when they marry. I wanted to see how this is conditioned with important social changes like changing the roles of women in the society, a process of individualization which is the basis for the emancipation of women in general and the women brought even a greater degree of equality, a higher general education of population, education and finally the influence of family and re-traditionalization. For my research, I used an interview-like types of questions which were posed to married women of different generations. On basis of previously mentioned intergenerational comparison I came to a conclusion that expectations when a marriage is final are various. In addition, I found important indices that have shaped the decisions of previous generations and are now influencing the way younger generations act in modern times.

Key words: partnership, marriage, last name, tradition, individualization.

KAZALO

1 UVOD.....	6
2 PARTNERSTVO.....	8
3 SKLENITEV ZAKONSKE ZVEZE	10
3.1 TRADICIONALNA OBLIKA ZAKONSKE ZVEZE.....	10
3.2 MODERNA OBLIKA ZAKONSKE ZVEZE	11
4 VPLIV DRUŽBENIH SPREMEMB NA SPREMINJANJE OZ. PREVZEMANJE PRIIMKA OB POROKI.....	12
4.1 PROCES INDIVIDUALIZACIJE KOT PODLAGA ZA EMANCIPACIJO ŽENSK.....	13
4.2 VIŠJA IZOBRAŽENOST PREBIVALSTVA.....	14
4.3 POMEN VZGOJE IN VPLIV DRUŽINE.....	15
4.4 DEMOKRATIZACIJA ODNOSOV IN RETRADICIONALIZACIJA	17
5 FENOMEN OČETOVSTVA V POSTMODERNI DOBI.....	17
6 PRAVNI VIDIK UREJANJA SPREMEMBE PRIIMKA.....	19
6.1 UREJANJE OČETOVSTVA ZUNAJ ZAKONSKE ZVEZE	19
6.2 KATERI PRIIMEK?.....	20
7 TREND UPADANJA ŠTEVILA SKLENJENIH ZAKONSKIH ZVEZ.....	20
7.1 FENOMEN ROJSTEV ZUNAJ ZAKONSKE ZVEZE.....	21
8 EMPIRIČNI DEL.....	23
8.1 CILJI IN NAMEN RAZISKAVE	23
8.2 METODA ZBIRANJA PODATKOV	23
8.3 PREDSTAVITEV VZORCA.....	24
8.4 VSEBINA VPRAŠALNIKA	25
8.5 REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	25
8.5.1 ODLOČITEV ZA POROKO	25
8.5.2 ODLOČITEV GLEDE PRIIMKA	27
8.5.3 PARTNERSTVO	28
8.5.4 OSEBNA OPREDELITEV DO OBRAVNAVANIH TEM.....	29
8.6 DISKUSIJA	32
9 SKLEP	34
10 LITERATURA	35
PRILOGA – NAČRT INTERVJUJA	38

1 UVOD

Definicija zakonske zveze pravi, da ta » temelji na svobodni odločitvi skleniti zakonsko zvezo, na obojestranski čustveni navezanosti, vzajemnem spoštovanju, razumevanju, zaupanju in medsebojni pomoči« (Družinski zakonik 2017, 20. člen) oziroma jo lahko opredelimo »kot relativno trajno spolno in ekonomsko skupnost moškega in ženske, ki jo priznava določena kultura in seveda partnerji sami« (Slokan in Barle 1995, 196). Odločitev za sklenitev zakonske zveze lahko pomeni nadgradnjo partnerskega odnosa kot tudi željo po formalni urejenosti, pomembno pa je tudi, kaj to pomeni za posameznika. Mnogim njihovo ime predstavlja lastno identiteto, s katero se predstavljajo svetu, in spreminjanje priimka s stališča politike spolov in neenakosti se jim zdi seksistično. Medtem ko se glede na kulturne in družbene vzorce zdi pričakovano, da moški svoj priimek obdržijo, prav tako družba od žensk pričakuje, da ga spremenijo oz. prevzamejo moževega, razlogi pa so lahko tudi v ohranjanju tradicije, ki prehaja iz roda v rod. Bili naj bi tudi bolj povezani kot družina, če imajo vsi člani enak priimek, a veliko ljudi se boji tudi, kaj se bo zgodilo v primeru razveze. Verjetno se takrat spet pojavi želja po spremembi priimka nazaj v deklški, saj želiš ta del življenja prekiniti in začeti na novo, ampak kaj pa, ko spoznaš drugega in se želja po poroki zopet pojavi? Bo priimek ostal enak, tokrat deklški, ali se bo še enkrat spremenil? Veliko stvari je posledično vezanih na priimek, zato pogled na to kot na pogosto spreminjanje lastne identitete ne ustreza normam in vrednotam, ki jih prevzamemo v družbi, v kateri odraščamo, sploh če se to zgodi pogosteje kot je v navadi. Ti posamezniki so pogosto stigmatizirani. Nekateri svojo odločitev, zakaj bi priimek ob poroki spremenili, argumentirajo tako s slabimi odnosi v primarni družini kot tudi z dejstvom, da se pod tem imenom žal ne počutijo zadovoljni, ker jih veže na pretekle dogodke: posmehovanje, zbadanje v otroštvu ipd. (Jogan 2001). Ne glede na to, kakšna je oziroma bo naša odločitev ob sklenitvi zakonske zveze, pa je pomembno, da se zavedamo pomena, kaj nam sprememba prinaša, in smo te posledice tudi pripravljeni sprejeti. Ker sprememba priimka ni nujno le birokracija, ampak lahko nosi tudi večji pomen.

Diplomska naloga je sestavljena iz teoretičnega in empiričnega dela. V teoretičnem delu sem analizirala nekaj ključnih socioloških vidikov partnerstva in družine, poskušala sem razložiti različne družbene spremembe, ki se dogajajo v sodobnem svetu, predstavila statistični pregled sklepanja zakonskih zvez v povezavi s spremembo priimka, spremembe glede rojstev, v empiričnem delu naloge pa sem podala interpretacijo rezultatov, pridobljenih s polstrukturiranimi intervjuji. Te sem s pomočjo literature podkrepila in natančneje pojasnila.

Za lažjo predstavo sem interpretacijo razdelila na sklope, ki so mi pomagali do relevantnih odgovorov. S tem namenom so bila postavljena tudi tri raziskovalna vprašanja, in sicer prvo: ali ženske z višjo izobrazbo ob poroki svoj priimek obdržijo ali prevzamejo partnerjevega, drugo: ali prevzemanje moževega priimka ob poroki ponazarja močno vez na tradicijo, ter tretje: ali mladim odraslim sprememba priimka predstavlja le formalnost. Tema po obsegu zajema tudi vplive družbenih sprememb, kar nam omogoča širši pogled na samo situacijo, ki se v tako različnih odtenkih kaže med generacijami. Primerjala sem stanje dveh generacij, ene, rojene pred letom 1980, in druge po njem. Osredotočila sem se predvsem na subjektivno dožemanje spremembe priimka ob poroki, saj menim, da se to med generacijami razlikuje.

Cilj moje diplomske naloge je bil analizirati okoliščine in predvsem družbene vplive, ki so zaznamovali posameznikovo odločitev glede izbire priimka ob poroki. Moj namen je bil tudi odkriti podobnosti in različnosti med starejšo in mlajšo generacijo.

2 PARTNERSTVO

V sodobnem času obstajajo različni partnerski in družinski vzorci, ki težijo k prevrednotenju pojmov, ki so obstajali že od nekdaj: kaj je partnerstvo, kaj je prava ljubezen? Razmerja med partnerji niso več tako trdna, gotova in zakoreninjena, kar je posledično začelo vplivati tudi na razumevanje intimnega področja v zvezi in zunaj nje. »Hočeva se ljubiti, ampak ne veva, kako«, je eden izmed grafitov na neki steni, ki odraža trenutno situacijo v družbi (U. Beck v Beck-Gernsheim 2006, 102). Razlog za poroko vsakdo najde drugje - nekateri v veri v trdno partnersko zvezo in ljubezni, marsikje pa prevladujejo pritiski družin za ohranjanje tradicije, sprejemanje vere, v kateri so bili vzgojeni, in zaradi otrok. Nekateri vidijo v tem večjo povezanost s partnerjem, drugi osebno korist, spet drugi se le uklonijo pritiskom družbe. Zaporedje dogodkov je danes postalo prej idealizacija kot realnost, saj ljudi bistveno manj vežejo družbene norme, običaji, pričakovani dogodki in njihovo časovno zaporedje. Mnoge partnerske zveze se pričnejo že pred samo sklenitvijo zakonske zveze, nadaljevanje »predporočnega« skupnega bivanja tudi po rojstvu otroka pa postaja legitimna družinska organizacija (Rener in drugi 2006).

»V zahodni kulturi ljudje pričakujejo – in to pričakovanje ima značilnosti stereotipa, da se tovarištvo, spolni odnosi, vzajemna pomoč, vzreja in vzgoja otrok osredičajo v jedrni (nuklearni) družini« (Rener in drugi 2006, 21). Ta predstava nam pomaga razumeti ureditev čustvenih in spolnih razmerij, ne pomaga pa pri odkrivanju posameznikove organizacije zasebnega življenja. Poleg idealno tipske podobe družine – nuklearne družine – se v sodobnem času pojavlja vedno večja pluralizacija družinskih oblik, in sicer vedno več je reorganiziranih, razširjenih in hkrati tudi enostarševskih družin, kar mnogim sociologom predstavlja dilemo pri določanju enotne definicije družine, hkrati pa pomeni tudi zmanjšano število družinskih članov. Družina, ki ostaja temeljna družbena institucija, se spreminja tako po spolni ter starostni strukturi kot tudi po družinskih vlogah in hkrati delitvi dela znotraj družine (Švab v Rener in drugi 2006).

Pri pregledu razvoja partnerstva skozi čas je potrebno upoštevati razlike med tradicionalno, moderno kot tudi postmoderno družbo. Sociologom predstavlja problem predvsem postavljanje meje med moderno in postmoderno družbo. Giddens o moderni družbi govori kot o družbi, v katero se vrvata intima in pomembnost vsakdanjega življenja posameznika in je precej širše pojmovana kot tradicionalna družba ter zajema globalizacijo, v postmodernej družbi pa naj bi ti procesi bili le še bolj intenzivni (Švab v Giddens 2000).

Močno povezana skupnost, ki jo družijo skupni cilji, predstavlja tradicionalno družbo, v kateri je prevladovala predvsem standardizacija, tudi na področju partnerstva, prehodi so bili predvideni vnaprej, kar je zagotavljalo stabilnost družbe (Ule, Kuhar 2003). Zakonska zveza je veljala za trajno, temeljila je na verskem ozadju in okrnjeni možnosti izbire posameznika (Beck, Beck – Gernsheim 2006).

Modernizacija je prinesla napredek na področju zaposlovanja žensk, kar je posledica predvsem industrializacije, kar prinaša tudi večjo izobraženost žensk in hkrati upadanje števila otrok v družini. Poleg obstoja jedrne družine pa se v družbi pojavi še serijska monogamija, individualizem in heteroseksualnost (Rener in drugi 2006).

Giddens (2000) v obdobju pozne moderne razkrije obliko »čistega razmerja«, ki je del splošnega prekonstruiranja intimnosti. To razmerje je začelo spodkopavati heteroseksualno zakonsko zvezo, saj »čisto« razmerje postaja »prototipska oblika zasebnega življenja, ki ustvarja različne oblike odvisnosti in soodvisnosti, hkrati pa tudi ločuje« (Giddens 2000, 158).

Partnerstvo je tako od popolne predanosti in odvisnosti žensk od moških skozi postopno emancipacijo ženske populacije prišlo do popolne neodvisnosti ljubezni oziroma neodvisnosti od zakonske zveze (Giddens 2000). S spremembo vrednot so vse bolj opazne spremembe na področju intimnosti in družine, kar nakazuje tudi spreminjanje položaja žensk v družbi. Leta 1976 se je s spremembo zakonodaje pojavila izenačitev zakonske zveze in kohabitacije, saj se je odločitev za zakonsko zvezo pričela prelagati na poznejše obdobje v partnerski zvezi (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih 1976, 1. člen). V ospredje vstopa nova oblika družine LAT (living apart together), ki ponazarja intimno razmerje med partnerjema, ki si ne delita skupnega bivalnega prostora. Vzrok za pojav te nove oblike partnerstva je v daljšem časovnem obdobju izobraževanja, spremembi vrednot in zagotavljanju socialne in ekonomske varnosti (Rener in drugi 2006).

Tako poroka ni več družbeno predpisana institucija, razlogi za to pa so zelo raznoliki in subjektivni (Švab v Rener in drugi 2006).

3 SKLENITEV ZAKONSKE ZVEZE

Korak sklenitve zakonske zveze je eden od pomembnejših v številnih razmerjih, v isto kategorijo pa sodijo še odločitev za otroka ter odločitev za ureditev skupnega doma. Glede na statistiko se število porok vsako leto zmanjšuje, predvsem mlajše generacije prisegajo na svobodo v zvezi, brez obveznosti, pomembno je zaupanje, ljubezen in čas, ki si ga naklonimo. Ideja poroke izvira predvsem iz družbene nagnjenosti k veri, sledenje božjim zapovedim pa nas pripelje do svetih zakramentov in eden izmed njih je tudi sveti zakon. Bergant (1981, 101) pravi, da »... označujemo s pojmom zakonske zveze pravno ali drugače formalno-socialno zvezo dveh raznospolnih odraslih ljudi, ki običajno predstavlja začetek bodočega družinskega življenja«, medtem ko se zakonska zveza v družinskem zakoniku danes definira tako: »Zakonska zveza temelji na svobodni odločitvi skleniti zakonsko zvezo, na obojestranski čustveni navezanosti, vzajemnem spoštovanju, razumevanju, zaupanju in medsebojni pomoči« (Družinski zakonik 2017, 20. člen).

Nekoč samoumevne kontekste pomenov, ki so hkrati povezovali ljubezen, skupno življenje in gospodinjstvo, zakon, spolnost in ustanavljanje družine, je danes mogoče opaziti v drugačnih kontekstih, ki hkrati nimajo nujno enakega značaja kot nekoč. Torej sama zaljubljenost in ljubezen para ne vodi nujno (najprej) v zakon, lahko vodi le v spolnost in ustanavljanje družine, niti dejstvo, da sta poročena, ne naredi poteze, da tudi skupaj živita, samoumevne. Prav iz tega razloga se pojavlja vedno več primerov, ko par družijo le ljubezen, vse ostale skrbi in stvari pa potiskata ob stran, a svoje razmerje še vedno definirata kot partnerstvo (Rener in drugi 2006).

3.1 TRADICIONALNA OBLIKA ZAKONSKE ZVEZE

Kako je bila v predmodernem času videti sklenitev zakonske zveze, nam velikokrat pripovedujejo že babice, dedki ali drugi iz starejše generacije. V ospredju so lepi spomini, kako mlade in lepe so bile, ko so jim starši še kot nedoraslim osebam izbirali partnerja, a ne čisto vsem. »Med revnimi je bila poroka sredstvo za organizacijo kmečkega dela« (Giddens 2000, 45). To, da se je dekle omožilo, je bil za družino ponos in možnost, da si izboljšajo način življenja. Govorimo namreč o doti¹, ki jo je moral dati nevestin oče, pa o likofu² in ostalih tradicionalnih dogodkih. Navade in običaji se razlikujejo glede na kraj, iz katerega ženin in nevesta prihajata. Odločitev, ali se bosta poročila cerkveno ali civilno, ni bila njuna, bila je

¹ denar, premoženje, ki ga prinese žena v zakon (SSKJ)

² zlasti v kmečkem okolju pojedina, pitje po sklenjeni kupčiji (SSKJ)

dejstvo, vse pa je bilo povezano s premoženjem in ugledom družin, iz katerih sta izhajala. Mnogi so civilni obred označili le kot formalni del poroke, ki mu niso pripisovali znaka velike ljubezni. Na ta način naj bi se poročali le revni. Drugače pa je bilo pri cerkveni poroki, ki je bila veliko pomembnejša, saj se je še danes v primeru ločitve ne da razdreti. A ker zakon ni le dan, ki mu nameniš slavje, se takrat pravo življenje šele začne. Ob poroki so v veliki večini ženske zamenjale svoj dekliški priimek za moževega, kar je bila tudi potrditev, da so svojemu možu predane. S to gesto so tudi pokazale, kdo je glava družine in kdo bo oče naslednjih generacij. Tudi otroci so nosili očetov priimek. Največji ponos družine je vedno bil prvorojenec, ki je, kot je bilo v navadi, ko je odrasel, prevzel družinsko kmetijo ali delavnico, hkrati pa so vedeli, da se bo družinsko ime obdržalo (Goody 2003).

»Ženske so v zakonih, ki so jih sklepale iz potrebe, jemale zakon kot poklic« (Leskošek 2002, 266). Odnosi so bili patriarhalni, ženska je bila podrejena moškemu, nadzor je bil vzdrževan z nasiljem, a hkrati so bile varovane pred zunanjimi grožnjami nasilja (Giddens 2000). Podatki kažejo, da je v 60. letih močno prevladovala ideologija nuklearne družine, ki je videla poroko kot pogoj za družinsko življenje. Po 70. letih pa je tega vedno manj, pojavlja pa se tudi vse večje število nezakonskih otrok (Rener in drugi 2006).

3.2 MODERNA OBLIKA ZAKONSKE ZVEZE

Moderna oblika partnerske zveze je v današnjem času predvsem zunajzakonska zveza, ki v osnovi ohranja prvine tradicionalnega zakona v smislu ljubezni, naklonjenosti, spoštovanja, manjšo vrednost pa imata vera in tradicija, ki zajema tudi civilno in cerkveno poroko, pričela pa se je z industrijsko revolucijo (Rener in drugi 2006).

»Ko se je pričelo ločevanje med zakonsko zvezo in zunanjimi dejavniki, v katerih je tradicionalno koreninila, je to veliko bolj prizadelo ženske kot moške, ki so v poroki in družini našli zatočišče pred ekonomskim individualizmom« (Giddens 2000, 45).

V ospredje je stopila poroka na upravni enoti, t.i. civilna poroka, ki možu in ženi služi predvsem kot formalnost. Gre za novodobno prepričanje ljudi, da ohranjanje zveze ni pogojeno s cerkveno poroko, dovolj je, če njun odnos temelji na ljubezni. Posledice industrijske dobe v modernosti se kažejo predvsem v bledenju podobe patriarhalne družbe in posledično stopanje v ospredje emancipiranih žensk, a istočasno se ženske soočajo z mehanizmi zatiranja jaza, marginalizacije in izključitve (Giddens 1991). Nekaterim ljudem zakon še vedno predstavlja zvezo za vse življenje, ločitev je sicer možna, vendar vse prej kot zaželena, čeprav se pojavlja v vedno

večjem obsegu. Pomen zakonske zveze kot institucije počasi izpodkopava duh časa, k temu pa pripomore predvsem razkroj nekdanjih vrednot, pojemanje morale, kar teži k tezi, da se je zahodna družba znašla v duhovni krizi (Jamieson 1998). Posledično to vpliva tudi na predstave o družbenem življenju, o sami družini in zakonu. Postali smo potrošniška družba, pa ne le v materialnem smislu, temveč tudi v družbenih odnosih. Ko se partnerja, prijatelja naveličamo, ga preprosto odstavimo in iščemo konkurenčno zamenjavo, saj je ljubezen postala minljiva, navezanost pa preveč vsakdanja, rutinska. Poleg ljubečega sopotnika si vsak želi še vedno ohraniti svobodo, kar vodi do različnih pričakovanj. Nekomu je v ospredju kariera, osebna rast in finančna preskrbljenost, spet drugim trdna družinska vez, otroci in varnost. Ker sta si ti dve ideji nasprotni, vendar ne nezdržljivi, pogosto prihaja do kratkih stikov, kar povzroča rahljanje partnerskih odnosov in večjo verjetnost ločitve oz. razhoda partnerjev.

Posledično sta se pojavila množična načina družinskega življenja, ki močno vplivata na prevladujoč model jedrne družine: serijska monogamija in enostarševska družina. Serijska monogamija je veljavni model nove oblike razmerja, nam predstavlja normo, predpisuje jo kultura, prevzeli pa smo jo že v otroštvu. Ti posamezniki niso sposobni uveljavljati zveze oz. zakona v smislu »za vedno«, saj je ta način razmerja za njih prezahteven. Prehod iz serijske monogamije do prave družine je tako vse poznejši prav zaradi kakovosti dosedanjega življenja (Rener in drugi 2006).

4 VPLIV DRUŽBENIH SPREMEMB NA SPREMINJANJE OZ. PREVZEMANJE PRIIMKA OB POROKI

Vsaka družba narekuje svojevrsten način doseganja lastnih vrednot in norm, ki jih ima za edino primerne in pravilne. Moški in ženska se razlikujeta ne le po biološkem spolu, temveč tudi glede na družbeni spol, iz katerega izhajajo družbene vloge, ki se oblikujejo glede na spol, ki je določen posamezniku ob rojstvu, poklic, ki ga opravlja, in hkrati tudi glede na vpletenost v politično okolje. Odvisno je tudi od obdobja, v katerem se znajdemo, in tako določimo pričakovanja do posameznikov, kakšna naj bi bila ženska, kakšen moški ter katere vloge bi morala izpolnjevati. Vse to je odraz kulture, družbe in religije, kateri pripadamo. Živimo v tehnološko razviti družbi, ki jo imenujemo tudi družba znanj. Pojavljajo se informacijska tehnološka revolucija, širjenje pravic, številni procesi individualizacije, naprednejši in svobodnejši življenjski slog ter večja pomembnost izobraženosti tako moških kot tudi žensk. Vedno manjšo vlogo tradicionalnih oblik delitve dela so zamenjali sodobni načini, kjer je v

ospredje stopila ženska, ki je prevzela del tipično moških poklicev, višje družbene položaje, kar je velik indikator kompleksnih spreminjanj spolnih vlog. Posledica vsega tega se kaže v višji izobraženosti prebivalstva, še posebno velja omeniti napredek žensk na tem področju. Hkrati pa tudi to pušča sledi, ki jih občuti družina. Čas, ki je bil prvotno namenjen vzgoji otrok, oblikovanju družine in gospodinjstvu, se skrajšuje, povečuje pa se delež tistega časa, ki je posvečen osebnim dosežkom, poklicnemu uspehu, predanosti lastnim interesom (Kanjuo Mrčela 1996). Predvsem gre za prepletenost vseh sodobnih trendov, ki vplivajo drug na drugega.

4.1 PROCES INDIVIDUALIZACIJE KOT PODLAGA ZA EMANCIPACIJO ŽENSK

Proces individualizacije bi najlažje razložili kot pojem nove dobe, ki označuje proces ozaveščanja samega sebe, iskanja nečesa, kar bi nas naredilo samozadostne, prikaz drugačnega razmerja med posameznikom in družbo, torej v našem primeru iskanje nečesa, kar bi omogočilo emancipacijo žensk. »S pojmom individualizacije mislimo na celoto družbenih procesov in izkušenj, za katere je značilno po eni strani raztapljanje vnaprej predpisanih in standardiziranih življenjskih oblik, kot so razredna pripadnost, spolne vloge, jedrna družina itd., po drugi strani pa razpad urejenih normalnih biografij, življenjskih vodil in okvirov življenjskih orientacij« (Ule v Ule in Kuhar 2003, 22). Primarna naloga ženske je bila poročiti se, imeti otroke, jih vzgajati ter hkrati skrbeti za družino, gospodinjstvo in dela na polju.

Ženske, ki usklajujejo privatno življenje skupaj z javnim, veljajo za enakopravne moškim, velikokrat so tudi celo boljše kot njihovi partnerji. Njihov družbeni položaj je postal zavidljiv, prevzele so kar nekaj vodstvenih položajev, nad prepadom med spoloma pa se je razvil most, ki ju povezuje in ustvarja emancipacijo žensk. Emancipacija ruši umetne ovire, ki so se izoblikovale že v preteklosti, in oblikuje novo podobo svobode. A ravno zaradi emancipacije in vključenosti žensk na področja, kjer je prej vladal le moški, se pojavlja vprašanje preobremenjenosti žensk. Je emancipirana ženska srečna ženska? Ali je le še bolj postavljena pred dejstvo, ali kariera, družina ali oboje? O emancipirani ženski je pisala tudi avtorica Leskovšek, ki trdi, da ženska s svobodo ne bo izgubila tudi svoje ženskosti in se bo svojih dolžnosti zavedala in če bi emancipiranke sprejele moderne ženske kot del gibanja, bi torej zanikale lasten argument (Leskovšek 2002).

Glede na statistične podatke, dostopne na Eurostatu (Employment rate by sex), ki temeljijo na anketi o delovni sili v EU, je stopnja zaposlenosti žensk v Evropi med 20. in 64. letom starosti leta 2006 bila 61,1 %, do leta 2016 pa je ta delež narastel na 65,3 %. Stopnja zaposlenosti moških v Evropi med 20. in 64. letom starosti je leta 2006 bila 76,8 % in je v desetih letih narasla na 76,9-odstotni delež. Če pa se usmerimo samo na pregled zaposlenosti v Sloveniji, pa razberemo, da je leta 2006 bil delež zaposlenih žensk nekaj odstotkov višji od evropskega povprečja, in sicer 66,5 %. Ta delež je do leta 2010 naraščal, nato pa začel upadati, tako da je leta 2016 končal pri 66,7 %. Podobno stanje je bilo pri moških, ko so leta 2006 dosegli 76,3-odstotni delež zaposlenosti. Ta delež je naraščal do leta 2010, nato pa upadel na 73,3 %. Kot vzrok padca deleža zaposlitve lahko navedemo gospodarsko krizo, ki je prizadela svetovni trg. Na splošno so ženske redkeje samozaposlene, njihovo delovno mesto je nižje vrednoteno od tistega, ki ga zasedajo moški, njihova pot do kariere pa je lahko veliko bolj strma kot pri nasprotnem spolu (Eurostat 2017, 20.junij).

4.2 VIŠJA IZOBRAŽENOST PREBIVALSTVA

Vedno večja populacija prebivalstva je ustvarila potrebo po organiziranem šolanju in posledično tudi zaposlovanju, kar je družinam in posameznikom omogočalo boljše možnosti za preživetje. Sprva izobrazba ni imela velike vloge, dovolj sta bili fizična moč in stabilnost, kasneje pa je nastala potreba po šolanem kadru, ki bi zadostil tehnološko naprednim programom. Velik prelom v izobraževanju prebivalstva je nastal predvsem po letu 1945, po končani vojni, ko je mogoče zaslediti naraščanje deleža predvsem študentk (Jogan 2001). Izobrazba žensk je tesno povezana z družbeno vlogo. Serše v svojem delu omenja, da je nekoč izobražena ženska ogrožala tradicionalno družinsko življenje in predstavljala grožnjo nasprotnemu spolu (Serše in drugi 2000). Potreba gospodarstva po delovni sili in istočasni interes žensk po uveljavljanju v družbi sta razloga za višjo stopnjo zaposlenosti in posledično tudi izobraženosti, hkrati pa mnogim ženskam zaposlitev danes pomeni tudi stik s socialnim svetom in zadovoljstvo, ki ga najdejo v lastnem uspehu. Kljub temu da se zavedajo, da je njihovo delo manj cenjeno kot moško, se njihova želja po uspehu še krepi.

Tudi statistični podatki Republike Slovenije kažejo na vse večjo stopnjo izobrazbe prebivalstva in kot ključno sporočilo navajajo: »Izobrazbena struktura prebivalstva Slovenije se izboljšuje, kar pozitivno vpliva na gospodarsko rast. Povprečno število let šolanja je vedno daljše, vse večji pa je tudi delež prebivalstva s terciarno izobrazbo« (ARSO 2017, 28. april).

Ženske so se svojih uspehov v moderni družbi začele zavedati in se z njimi tudi okoriščati. Vzpon jim je ponudil novo mesto v družbi, kar pa občuti tudi družinsko življenje. Mnogo več je primerov, ko svojo mladost naklonijo pridobivanju izobrazbe, partnerstvo in družino pa odrivajo na stranski tir, saj svoj odsev vidijo na stopnicah uspeha in ne materinstva. Kasneje, ko za to pride čas, pa svojih preteklih uspehov nočejo in ne morejo pozabiti, zato želijo to združiti, kar je zaznati tudi pri prevzemanju in spreminjanju priimka v primeru poroke ali materinstva.

4.3 POMEN VZGOJE IN VPLIV DRUŽINE

Skupno vzgoji in izobraževanju je predvsem to, da se nikoli ne končata. Socialno okolje od nas pričakuje nenehno prilagajanje lastnega vedenja, ki nam zagotovi nediskriminirano mesto v družbi, saj nas vodi do glavnih spoznanj, ki so potrebne za dobro življenje. Vzgojo delimo na avtoritarno in permisivno, med njima pa lahko razlikujemo glede na to, kdo ima kontrolo v njej. Prevladovanje avtoritarne vzgoje v družini poskrbi za strogo določene meje, medtem ko so pri permisivni vedno bolj zabrisane. Avtoritarna vzgoja je patriarhalni tip družinske vzgoje, ki vključuje zahteve brez odziva, prenašanje moralnih pravil, norm, vrednot in načine vedenja, ki prevladujejo v družbi. Nasprotna tej je permisivna vzgoja, ki v ospredje postavlja razumevanje in pogled na otroka, hkrati pa ga obvarujemo pred zunanjimi vplivi, ki negativno vplivajo na otrokovo vzgojo (Peček Čuk in Lesar 2009). Veliko otrok se v tej vzgoji odmika svoji odgovornosti, odločajo se po svoje, zato odgovornost prevzemajo starši. Tako avtoritarni kot tudi permisivni stil vzgoje puščata sledi v našem življenju, ki zaznamujejo bistvene odločitve. Naše mišljenje temelji na prevzetih vzorcih iz obdobja socializacije, ki nam narekuje, čemu bomo dali prednost – pristnim vzorcem družine, ki zajemajo avtoritarno vzgojo, in ob poroki s svojim priimkom ravnali tako, kot so naši starši, ali prevladujoči permisivni vzgoji, pri kateri bo naša vzgoja vplivala na osebni razmislek o tem, kateri priimek si želimo v prihodnosti. Prav tako način vzgoje vpliva na odločitev o ohranjanju tradicije. Namen tradicije je ohraniti navade, nazore, določeno kulturo, ki osebe vežejo na korenine, iz katerih izhajajo, to je na družino. Tradicija se spontano prenaša iz generacije v generacijo, nas bogati in mnogi so mnenja, da je njeno vzdrževanje nujno, spet drugim se zdi predvsem za lase privlečena navada, ki se prenaša iz roda v rod. Družinski rituali pomagajo graditi medosebne povezave in spodbujajo kolektivni občutek identitete ter varnosti. Kako jo dojemajo posamezniki, pa je odvisno od njihove vzgoje in vrednot, ki jih prevzamejo v primarni družini. Na tradicijo so vezane tudi odločitve, s katerimi se soočajo mladi odrasli, ko so na poti oblikovanja lastne družine. Vrstni red poroka –

otroci ni nujen, je pa v veliki večini še vedno zaželen. Nezakonski otrok je včasih veljal za »pankrta«, danes pa je to že vsakdanji pojav. Vzrokov, zakaj se mladi ne odločajo za poroko pred otrokom, je lahko več. Eden od njih je finančni položaj, ki jim kljub želji ne omogoča ohranjati družinsko tradicijo, drugi vzrok se skriva v nestabilnosti družbe in posledično v večjem deležu razvez. Družina že od nekdaj sociologom predstavlja temelj družbe, saj si težko predstavljamo, kako bi družba delovala brez nje. Ko je začela upadati raven smrtnosti otrok, kar je vplivalo, da so starši svoja sredstva, čustva in energijo pričeli vlagati v njihovo vzgojo, saj je bilo veliko več možnosti, da bodo ti otroci odrasli, se je razvil model buržoazne družine (B. in P. Berger), ki prevladuje v zahodnem svetu in je v glavnem osredotočena na stroge moralne vrednote, ekonomski uspeh, religioznost, blaginja otrok pa je izredno pomembna. Ta model temelji na vezeh med posamezniki, spoštovanju individualnosti in obstoju zasebne lastnine, ki omogoča razvoj občutka za lastno zasebnost in odgovornosti za druge. Glede na model družine, v kateri nas vzgajajo starši, se oblikuje tudi naše razmišljanje in usmerjanje lastnih prepričanj. Odvisno je, kaj nam je družina predstavila kot poglobitno dejstvo v življenju, da lahko potem oblikujemo lasten vzorec nadaljnjega delovanja in ravno zato marsikatero stvar sprejmemo kot družinsko obveznost, čeprav to v resnici ni. Na družinske obveznosti vplivajo družbeni dejavniki, kot so religija, spol, etnična pripadnost, generacija in ekonomski položaj družine ter njenih članov, kot navaja Finch (Finch v Haralambos 1999), sicer pa te značilnosti družinskih odnosov niso nove. Sami družinski odnosi se odražajo v ravnanju otrok, ko so pred pomembnimi odločitvami in ena izmed njih je vsekakor odločitev za zakonsko življenje. Vrednote in načela, ki smo jim jih predali, bodo oblikovala njihov odnos do tradicije, do odločitve, kaj bodo storili s priimkom. Prav tako naše ravnanje z njimi vpliva na njihovo ravnanje z našimi bodočimi vnuki, na to, ali bo navada prevzemanja priimka dosegla naslednjo generacijo ali pa se bodo vse pogostejše prioritete pojavile na drugih področjih. Zavedati pa se moramo, da vsak posameznik sprejema odločitve zase. Kljub dobro predanim vrednotam na naslednje generacije ni nujno, da bo to odraz naših nadaljnjih generacij. Svobodna odločitev je ključ do svobodnega upravljanja z življenjem (Rener in drugi 2008).

4.4 DEMOKRATIZACIJA ODNOSOV IN RETRACIONALIZACIJA

Načela mladih so se v primerjavi s tradicionalno družbo močno spremenila. Vedno več se srečujejo z individualizacijo, kar posledično vpliva na zmanjšan delež uporabljanja tradicionalnih vzorcev. Mladi so postali aktivni in iščejo načine za oblikovanje lastnega življenja. Njihova individualnost se oblikuje znotraj družine in teži k t. i. čistim razmerjem (Giddens 2000). Družina je začela združevati individualne izbire in družbeno solidarnost ter posledično postala demokratizirana (Giddens 1998). Beseda demokracija izraža enakost, pravice za vse in neuporabe (pri)sile, vse to pa se izraža tudi v odnosih, kar v praksi pomeni, da partnerja postaneta enakovredna, imata enako pravico biti vključena v plačano in neplačano delo, materinstvo/očetovstvo in skupno odločanje v povezavi z zdravo komunikacijo. Demokratični odnosi zagotavljajo usklajeno sprejemanje kompromisov med partnerjema, dovoljujejo upoštevanje predlogov tako moškega kot tudi ženske in hkrati upoštevanje in uveljavljanje želja glede spremembe priimka. Pojavlja se tudi retradicionalizacija, kar pomeni, da se pojavljajo vzorci, ideje in vrednote, ki so veljali v preteklosti, potem pa so se s prihodom modernega časa izgubili ali korenito spremenili, danes pa se ponekod spet pojavljajo v idejah desno usmerjenih političnih strank, katoliške Cerkve (ideje proti splavu ipd.) ter v našem primeru, da naj ženska ob poroki prevzame možev priimek.

Tradicija dopušča delitev na spolne vloge, seksistične stereotipe in hkrati narekuje, kako naj posameznik v družbi deluje, retradicionalizacija pa nam omogoča oblikovanje novih ideologij, morale in oblike družine, kot smo jih poznali (Vehovar in Tiran 2016).

5 FENOMEN OČETOVSTVA V POSTMODERNI DOBI

Praksa prevzemanja priimka ob poroki po partnerju je kljub sodobnim trendom še vedno v ospredju, prav tako prenos očetovega priimka na otroka. Kljub temu da se zdi, da je očetovstvo dobilo drugačen pomen, je v bistvu na neki stopnji ostalo enako s posebnimi nadgradnjami, ki lajšajo delo zaposlenih žensk. Primarna funkcija očetovstva je bila vzpostavljanje moralne avtoritete, s katero je oče poskrbel za preživetje družine, danes pa je njegova vloga postala čustvena vpletenost v vzgojo otrok in hkratno sodelovanje v zakonu. Vse to je po dveh stoletjih razvoja imenovano kot fenomen novega očetovstva (Lamb 2000). Moderno pojmovanje očetovstva se razširja z ustvarjanjem novih načinov družinskega življenja, kot so reorganizirane družine, enostarševske družine, družine istospolnih partnerjev ipd., hkrati pa se spreminjajo tudi

pomeni starševstva (Rener in drugi 2008). Fenomen novega očetovstva ni omejen le na aktivne vloge očeta znotraj nuklearne družine, s tem je povezano tudi očetovanje po razvezi ter znotraj reorganiziranih in enostarševskih družin (Švab v Rener in drugi 2008). Moderna družba torej prinaša preplet materialnega preskrbovalca družine in aktivnega očeta, ki igra pomembno vlogo v otrokovem življenju. »Spremembe v očetovstvu se danes bolj kažejo v kulturi, družbenih vrednotah, normah, prepričanjih kot pa v dejanskih praksah« (Švab v Rener in drugi 2008). V zahodnih državah je očetovstvo še vedno »posredovana« starševska vloga, mati prevzema primarne naloge, medtem ko očetje skrbijo za podporno vlogo. »Ideologija novega očetovstva promovira idejo, da je očetovstvo za moške življenjska priložnost, da izkažejo svoje skrbstvene občutke drugače, kot so to počeli njihovi očetje ...« (Švab v Rener in drugi 2008). Novo očetovstvo je tesno povezano s procesom pluralizacije moškosti, ki se kaže kot raznolikost v času in prostoru. V ta proces pa je vključena tudi družbeno legitimna oblika – neprisotnost očeta v enostarševskih družinah kot naravni družbeni vzorec. Seveda pa je prisotnost očeta odvisna od različnih dejavnikov: od ideologije do družinskih odnosov ter časovne razpoložljivosti posameznih članov za družinsko delo (Švab, 2001). Tako se v postmodernem času delitev dela, ločena po spolu, zabriše, in sicer na eni strani z množičnim zaposlovanjem žensk in aktivnim vključevanjem moških na področju »novega očetovstva«. »Očetovstvo je v sodobni družbi opredeljeno vedno bolj kot status in mnogo manj kot dejavnost, kot očetovanje, se pravi kot tisto, kar očetje počnejo v družinah in zanje« (Rener in drugi 2008, 198). Da bi lahko govorili o optimalni vključenosti očeta, sta avtorja Lamb in Pleck razvila štiri kriterije: da je oče visoko motiviran, ima primerne starševske spretnosti, ima družbeno podporo za svoje starševstvo in ni onemogočen zaradi službe ali drugega institucionalnega okolja (Žabkar 2012, 311–325).

Nove očetovske prakse se v postmodernem času po stopnji vpletenosti in intenzivnosti izvajanja močno razlikujejo od ustaljenih praks prejšnjih generacij in hkrati jih loči velik korak do intenzivnega vključevanja v družinsko življenje. Še vedno gre zgolj za dopolnjevanja materinstva (Švab, 2001). Problem očetovanja kot »počasnega procesa«, ki se uveljavlja v družbi, pa ni v nezmožnosti moških, temveč v kulturni ideologiji o nenadomestljivi materi, ki je nujna za obstoj in reprodukcijo družbe (Švab, 2001).

6 PRAVNI VIDIK UREJANJA SPREMEMBE PRIIMKA

Najpogostejši vzroki za spreminjanje priimka so predvsem spreminjanje družinskopravnih razmerij. »Ob sklenitvi, razvezi ali razveljavitvi zakonske oziroma istospolne partnerske zveze lahko zakonca oziroma partnerja spremenita priimek«, se glasi nagovor na spletni strani Ministrstva za javno upravo, ki določa pravice in dolžnosti vseh, ki bi želeli spremeniti svoje osebno ime (eUprava 2017, 6. maj). Zakonca ali partnerja se lahko odločita, ali bo njun priimek skupen ali bosta vsak svoj priimek obdržala ali svojemu priimku dodala priimek drugega ali pa izbereta priimek zakonca oziroma partnerja in temu priimku dodata svojega. Vsak priimek je lahko sestavljen iz več kakor dveh besed, čeprav je v javni uporabi lahko le eden. Če si partnerja poroke ne želita, želita pa si spremeniti svoj priimek, je za to pristojna upravna enota, ki to opravi za plačilo, medtem ko je s poroko menjava priimka brezplačna, vseeno pa v obeh primerih zaračunajo menjavo osebnih dokumentov. Zanimivo je dejstvo, da se otroku lahko izbere čisto svoj priimek, torej takšen, ki se razlikuje od priimka mame in očeta. A ta praksa niti ni tako pogosta, saj staršem izbira enakega priimka, kot ga ima vsaj eden od njiju, omogoča lažje upravljanje z birokracijo. Mladoletna oseba lahko zaprosi za spremembo priimka le s soglasjem staršev oziroma soglasjem tistega starša, ki je zakoniti skrbnik otroka. Zavrne pa se vloga spremembe osebnega imena državljanu, ki je pravnomočno obsojen za kaznivo dejanje, dokler kazen ni izvršena (eUprava 2017, 6. maj).

6.1 UREJANJE OČETOVSTVA ZUNAJ ZAKONSKE ZVEZE

Neporočeni pari, ki si ustvarijo družino, se seznanijo s pravnim postopkom določanja očetovstva, kot ga opredeljuje zakonodaja, po njej pa se ravna centri za socialno delo. Postopek niti ni tako preprost, kot se sprva zdi. Torej za očeta otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi, velja tisti, ki otroka prizna za svojega ali čigar očetovstvo se ugotovi z razsodbo sodišča, sicer pa oče lahko prizna otroka za svojega pri centru za socialno delo ali pred matičarjem, v javni listini ali oporoki. Dovoljeno je tudi priznanje očetovstva pred rojstvom, a le, če je oseba razsodna in stara najmanj 15 let, najbolj pomembno pa je, da se s tem strinja otrokova mati. Če se mati ne strinja z očetovim priznanjem, sodišče odobri tožbo na ugotovitev, kdo je otrokov oče. Hkrati lahko tudi oče izpodbija očetovstvo otrok, če o očetovstvu ni prepričan (CSD 2017, 28. april).

6.2 KATERI PRIIMEK?

Prevzemanje moškega priimka ob poroki ni novost, novost pa je, da to ni več ustaljena praksa, ampak bolj kot ne ena od možnosti, za katero se lahko partnerja odločita. Še vedno pa lahko govorimo o pomembnosti vloge očeta, ki ima tako kot že nekoč veliko vlogo pri določanju priimka novorojenega otroka. Nikjer ni zakona, ki bi predpisoval točno določena navodila o uporabi in določanju priimka, bolj kot ne gre za ustaljeno navado o sklepanju skupnega kompromisa, ki ga sprejmeta oče in mati, torej ali bo otrok imel priimek mame, očeta ali pa mu določita tretji priimek (CSD 2017, 28. april).

Statistika kaže na dejstvo, da med Slovenci ni velikega zanimanja za spreminjanje osebnega imena, priimke pa večinoma spreminjamo s poroko. Leta 2005 si je med polnoletnimi osebami zamenjalo priimek 794 oseb, nato se je leta 2006 ta številka skoraj podvojila in do leta 2012 narasla na 1692 oseb. Po tem letu pa se je spet začela zniževati in tako je bilo leta 2015 le še 1275 oseb, ki so bile polnoletne in so si na Upravni enoti Ljubljana spremenile priimek, z razlogom poroke ali drugih dejavnikov. Sicer pa sam podatek iz upravne enote (UE Ljubljana) priča o majhnem deležu moških, ki bi prevzeli ženin priimek, ker je tradicija veliko bolj običajna (24ur.com 2017, 28. april).

7 TREND UPADANJA ŠTEVILA SKLENJENIH ZAKONSKIH ZVEZ

Zakonska zveza v moderni družbi postaja vedno manj priljubljena in posledično jo sklepa tudi vse manj ljudi, hkrati pa se razvija alternativa konvencionalnemu zakonskemu življenju. R. Chester, ki je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja ugotavljal pogostost porok med mladimi odraslimi, je zaznal padec sklenjenih zakonskih zvez, sam pa je to ugotovitev argumentiral, kot da se predvsem zdi, da smo priča poznejšemu sklepanju zakonskih zvez, ne pa njihovega upadanju nasploh, in da bo verjetno v prihodnjih generacijah manj porok (Chester v Haralambos, 1999).

Statistični pregled tega trenda na deset let nam nakazuje potrditev teorije, da se število porok vedno bolj zmanjšuje, torej pomen in praksa poroke upadata. Leta 1965 je bilo na 1000 prebivalcev sklenjenih 9,2 zakonskih zvez. Deset let kasneje ta delež upade na 8,5 sklenjenih zakonskih zvez in do leta 1985 strmo upade in doseže komaj 5,4 sklenjenih zakonskih zvez na 1000 prebivalcev. V sredini devetdesetih let je delež samo 4,2 in do leta 2005 upade na 2,9 sklenjenih zakonskih zvez na 1000 prebivalcev. Leta 2015 so zabeležili ponoven porast

sklenjenih zakonskih zvez (3,1), kar pa še zdaleč ni primerljivo s stopnjo našega začetnega opazovanega časa (SURs 2017, 30. marec).

Spreminja se tudi starost ženina in neveste ob sklenitvi zakonske zveze. Leta 1965 je bila povprečna starost ženina 28,1 let, neveste pa 24,9 let. Nato se je ta povprečna starost do leta 1975 znižala pri ženinih na 27,2 let, pri nevestah na 24 let in podobno povprečje je ostalo do leta 1990, ko je starost spet bila nekoliko višja. Podatki iz leta 1995 kažejo na povprečno starost ženina 30,1 let, neveste pa 26,9 let, nato je do leta 2005 to povprečje naraslo na 31,3 let (nevesta 29,8 let) in tako postopoma naraščalo vse do leta 2015, ko je povprečna starost ženina bila 35,3 let in povprečna starost neveste 32,1 let. V zadnjem zabeleženem letu 2016 je pri ženskah povprečna starost dosegla 32,6 let, pri moških pa 35,3 let (SURs 2017, 30. marec).

Med podatki o sklenjenih zakonskih zvezah na 1000 prebivalcev in podatki o starosti ženina in neveste ob sklenitvi zakonske zveze ne smemo pozabiti na trend naraščanja razvez, ki je bil včasih stigmatiziran, danes pa je del vsakdanjega življenja. »Razveza zakonske zveze je postopek, ko sodišče s pravnomočno sodbo razveže obstoječo zakonsko zvezo dveh oseb različnega spola« (SURs 2017, 30. marec). Pri pregledu statističnih podatkov razvez na 1000 sklenjenih zakonskih zvez je razvidno, kako velik razmah so doživele. Naše prvo opazovano leto je 1965, v katerem se je na 1000 sklenjenih zvez pojavilo 121,8 razvez. Desetletje kasneje se je številka povzpela na 143,4 in se do leta 1985 skoraj podvojila na 239,8. Do leta 1995 je upadla na 192 razvez, a se do leta 2005 krepko dvignila na 458,8. Vse do leta 2015 je število nihalo, a ne daleč od podatka v zadnjem zabeleženem letu 2016, ko je bilo število 379,6 razvez na 1000 sklenjenih zakonskih zvez.

7.1 FENOMEN ROJSTEV ZUNAJ ZAKONSKE ZVEZE

Z upadanjem porok ne moremo povezati dejstva, da prihaja tudi do upadanja rojstev. Delež neporočenih mladih odraslih je precej visok, saj mnogi svojo mladost podaljšujejo do poznih 20-ih let, še vedno živijo pri starših, podaljšujejo svoj čas izobraževanja in se izogibajo odgovornosti. To je generacija, v kateri tradicija in pomen zakonske zveze izgubljajo pomen, pričela se je brisati meja med mladostjo in odraslostjo. Včasih so konec šolanja, ekonomska neodvisnost od staršev, zaposlitev in odločitve za otroka bili kazalci vstopa v obdobje odraslosti, danes pa je ta meja zabrisana. V ospredje se je namesto družine postavil posameznikov individuum. Naloga posameznika ni sprejemati življenjske odločitve, ampak odločitve, ki mu bodo olajšale trenutno življenje. Svoje življenje mora prilagoditi svojim

sposobnostim (Ule in Kuhar 2003). Načrtovanje in zaporedje prehodov je nepredvidljivo, tako se npr. rojstvo otroka pomika vse bolj v odraslo dobo. A zaradi okoliščin, kot so podaljšani čas izobraževanja, podaljšani čas bivanja pri starših in nezaupanje v dosedanje tradicionalne vrednote (npr. zakon), nimajo niti želje niti niso zmožni izpolniti vseh tradicionalno predvidenih zaporedij. Tako je rojstvo otroka zunaj zakonske zveze in hkrati upadanje sklepanja zakonske zveze postalo nekaj vsakdanjega. Statistika, dostopna na spletni strani statističnega urada RS, nam razkriva podatke o živorojenih otrocih, rojenih v zunajzakonskih zvezi. Naše prvo leto opazovanja je leto 1965, ko so zabeležili 2815 živorojenih zunaj zakonske zveze od skupno 30587 živorojenih otrok, čez desetletje se je to število dvignilo na 2935, od skupno 29786 živorojenih, nato pa se je do leta 1985 povzpelo na 4954 živorojenih v nezakonskih zvezah od skupno 25933. Številka se stopnjuje vse do leta 2014, ko doseže sam vrhunec 12335 rojstev otrok neporočenim parom od skupno 21165, kar predstavlja več kot polovico vseh živorojenih tistega leta, nato pa leta 2015 prvič upade, odkar se podatek sploh beleži. Tistega leta je bilo 11944 otrok rojenih v družino, kjer starša nista poročena, od skupno 20641 živorojenih (SURS 2017, 30. marec).

Iz statističnih podatkov je razvidno spremenljivo dogajanje na področju sklepanja zakonskih zvez in posledično tudi razvez, o katerem smo govorili v teoretičnem delu. Zmanjševanje števila zakonskih zvez in večanje števila razvez skupaj s pluralizacijo družinskih oblik nakazujejo obstoj oblike čistega razmerja, o kateri govori Giddens v svojem delu (Giddens 2000). Modernost je tista, ki prinaša razlike na področju razmerij, spolnosti in družinskih oblik in kar je v tradicionalni družbi delovalo kot del kulturne in družbene norme, sedaj, v postmodernem času, dobiva nove razsežnosti.

8 EMPIRIČNI DEL

Po pregledu literature sem prišla do različnih ugotovitev, ki so mi dale nov pogled na stanje, kar sem želela potrditi tudi z izvedbo polstrukturiranega intervjuja. Zanimanje je bilo usmerjeno v medgeneracijsko primerjavo spreminjanja priimka ob poroki, vprašanje kakšne so vrednote, ki so jih intervjuvanke do sedaj razvile, načela, ki so vplivala na njihove odločitve, ter ugotavljanje, kateri družbeni vplivi so bili pri tej odločitvi najvplivnejši.

8.1 CILJI IN NAMEN RAZISKAVE

Za raziskovanje sem izbrala kvalitativno metodo – intervju, ki je sestavljena iz besednih opisov oziroma pripovedi, podatki pa so obdelani na besedni način, brez uporabe merskih postopkov (Mesec 1998).

Cilj tega dela je raziskati trende, ki so vplivali na spreminjanje/prevzemanje priimka ob poroki. Predmet zanimanja je usmerjen na ugotavljanje, kateri so tisti dejavniki, ki so in ki še vedno vplivajo na posameznikovo odločitev glede spreminjanja priimka. Statistični podatki kažejo predvsem na izgubljanje pomena zakonske zveze, saj se ljudje vedno manj poročajo. Zanima lo me je, na kakšen način so spremembe v praksah spreminjanja/prevzemanja priimka pogojene s siceršnjimi družbenimi spremembami: spreminjanje vlog žensk v družbi, proces individualizacije, ki je podlaga za emancipacijo žensk, višja izobraženost prebivalstva, pomen vzgoje, vpliv družine ter retradicionalizacija. Ne smemo pa pozabiti na istočasni trend – upadanje števila porok ter pogostejša rojstva otrok zunaj zakonske zveze.

V empiričnem delu sem tako želela potrditi ali zavrniti naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Ali ženske z višjo izobrazbo ob poroki svoj priimek obdržijo ali prevzamejo partnerjevega?
2. Ali prevzemanje moškega priimka ob poroki ponazarja močno vez na tradicijo?
3. Ali mladim odraslim sprememba priimka predstavlja le formalnost?

8.2 METODA ZBIRANJA PODATKOV

Za nabor podatkov sem uporabljala polstrukturiran intervju. Ker je bil moj namen dobiti natančne odgovore, sem tako vsem intervjuvancem postavljala ista vprašanja, pri bolj skromnem odgovoru pa uporabila tudi dodatno podvprašanje.

Intervjuje sem opravila med januarjem in marcem 2017, nato pa sem odgovore dobesedno prepisala in tako ustvarila zapise pogovorov. Moj izbor intervjuvank je nastal po sistemu snežne kepe – izbrala sem prvo intervjuvanko iz svojega socialnega kroga, ki nosi dva priimka, nato pa sva v pogovoru prišli tudi do ostalih poznanstev, ki so me pripeljala do primerov, ki so ustrezali temu profilu.

8.3 PREDSTAVITEV VZORCA

V raziskovalni del sem zajela intervjuje z desetimi (10) osebami, ki sem jih razdelila na pet starejših (rojene pred letom 1980) in pet mlajših (rojene po letu 1980) intervjuvank, ki so ustrezale kriterijem, ti pa so: da je intervjuvanka (bila) poročena, da je bila polnoletna, da se zaveda pomena partnerstva in s tem povezanih družbenih sprememb. Njihovo identiteto sem označila z izmišljenim imenom in jim tako omogočila anonimnost.

Rojene pred l. 1980	IME	LETO ROJSTVA	ŠT. LET V ZAKONSKI ZVEZI	IZOBRAZBA
	MARA	1964	24 let	dr. med. spec. ginek.
	ANDREJA	1964	27 let	visokošolska učiteljica
	JULIJA	1932	62 let, vdova	šivilja
	NADA	1956	44 let	šivilja
	TATJANA	1974	3 leta, ločena	trgovski tehnik
rojene po l. 1980				
	MONIKA	1991	3,5 let	dipl. vzg. predšolskih otrok
	LINA	1994	0,5 let	dipl. vzg. predšolskih otrok
	MANCA	1993	3 leta	dipl. španskega jezika in dipl. soc.
	ANA	1994	2 leti	frizerka
	SUZANA	1985	2 leti	dipl. ekonomistka

Raziskava je omejena, saj je njen obseg premajhen, da bi moje ugotovitve lahko bile zanesljivejše. Pomembno je, da na podlagi teh intervjujev ne sklepamo prehitro in ne zaključujemo dejstev na tako majhnem vzorcu. Kljub temu sem lahko dosegla točko saturacije, saj so se odgovori respondentk različnih generacij pričeli ponavljati (Mesec 1998).

8.4 VSEBINA VPRAŠALNIKA

Vprašanja, ki sem jih uporabila v intervjuju, sem razdelila na pet sklopov, kar mi je pomagalo tudi pri njihovi interpretaciji. V prvem delu je bil moj namen zbrati demografske podatke, v drugem sklopu sem pozornost namenila sami odločitvi za poroko. Zanimalo me je, ali so svoj priimek obdržali, spremenili ali dodali, kaj je vplivalo na to odločitev, ali je njihova odločitev imela vpliv na to, kako bi/so ravnali z otrokovim priimkom. Tretji sklop se osredotoča na vzroke za odločitev pri izbiri priimka, medtem ko četrti sklop že razkriva njihovo opredelitev glede partnerstva, vprašanja pa se navezujejo na sam pomen partnerstva, ali se jim enakopravnost zdi pomembna in kako jo vidijo v svojem partnerskem odnosu ter kolikšno pomembnost pripisujejo pomenu odraščanja otrok v družini, kjer so starši poročeni. Zadnji, peti sklop pa je usmerjen na njihovo osebno opredelitev do perečih problemov, povezanih s poroko, priimkom in partnerstvom.

8.5 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

Odgovore, ki sem jih pridobila z zastavljenimi vprašanji v intervjuju, sem analizirala glede na posamezni sklop.

Uporabila sem proces kodiranja, ki mi je pomagal, da sem iz odgovorov lahko razbrala ključne besede in besedne zveze, ki so dobile pomen enot kodiranja. Vse te pojme sem združila v kategorije, ki sem jih predvidela že pred izdelavo intervjuja, med samim kodiranjem pa se je ta izbira izkazala kot pravilna.

8.5.1 ODLOČITEV ZA POROKO

Odločitev za poroko se oblikuje glede na številne dejavnike, ki smo jim kot posamezniki izpostavljeni v naši celotni socializaciji. Čeprav je vsak posameznik individualna osebnost, pa nihče ni brezbrizen do vplivov okolice, družine in navsezadnje tudi družbenokulturne usmerjenosti, torej tradicije. Prav vse intervjuvanke so bile mnenja, da je na njihovo odločitev vsaj v majhnem delu vplivala družina kljub pripadnosti različnim generacijam.

»Najina odločitev je bila povezana z vaško tradicijo, pričakovanji družine, da bova naredila tako, kot so naju vzgojili. Niti si nisem predstavljala, da bi bilo kaj drugače. Ta način nama je bil najbolj domač« (Julija 2017, 85 let).

»S tem je povezana predvsem najina družina, ki naju je vzgojila v krščanski veri in ker nama to veliko pomeni, pri tem sploh nisva veliko razmišljala. Tako da na kratko – vplivala je družina in vera« (Lina 2017, 22 let).

»Lahko bi rekla, da najina vzgoja – oba sva odraščala v verni družini, ki ji je poroka bila prioriteta, usmerjanje zakona po božji poti pa edini način življenja« (Mara 2017, 53 let).

Poleg družine so tukaj še druge okoliščine, ki vplivajo na odločitev za poroko, kot so prijatelji, otrok, ljubezen.

»S partnerjem sva se odločila za poroko zaradi moje nosečnosti – po mnenju naše družine se mora otrok roditi v zakon. Načeloma proti poroki nisva imela zadržkov, le nisva si je takrat finančno zmogla privoščiti. Zaradi vpliva in pomoči staršev pa je dotega vseeno prišlo« (Ana 2017, 23 let).

»V prvi vrsti bi lahko rekla, da so krivi starši, brez poroke se pač ne bi izšlo, pa tudi tradicija, vera. Preplet prav vsega (smeh)! Ker pa je bil na poti prvi otrok, se je dogovor za poroko zgodil na hitro. Takrat so morali še starši podpisati dovoljenje, ker sem bila mladoletna« (Nada 2017, 61 let).

»Moji prijatelji se takrat še niso poročali, da to sigurno ni bil vzrok. Spet bom poudarila ljubezen, ki pa je prehitro minila« (Tatjana 2017, 43 let).

»Zaradi obojestranske ljubezni, dolgega poznanstva (dolge resne zveze), preden sva se poročila, želje po skupnem življenju, tudi skupnem bivanju« (Monika 2017, 26 let).

Vse intervjuvanke so si partnerja izbrale same, ena od njih pa je svojo odločitev argumentirala takole:

»Najprej so se poznale najine mame in kasneje tudi očeta, nato so spoznali še naju in vztrajali, da je ta ljubezen prava. Ne bom rekla, da nisem bila zaljubljena, ker je to bil moj prvi fant in prve ljubezni ne pozabiš nikoli. Ker pa sem še pred poroko zanosila, je bila odločitev jasna – poroka bo!« (Nada 2017, 61 let)

8.5.2 ODLOČITEV GLEDE PRIIMKA

Odnos do tradicije se je marsikje korenito spremenil. V ospredje so prišle osebne prioritete, kot npr. kariera in osebni uspeh, ki posledično vplivajo na spreminjanje identitete po poroki. Sicer pa je od skupno desetih respondentk šest spremenilo svoj priimek oziroma ga nadomestilo z moževim, medtem ko ga ena ni spremenila zaradi naključja, da sta imela že oba isti priimek, dve sta svojemu deklškemu priimku dodali možev priimek, ena od njih pa je kljub poroki svoj priimek obdržala, spremenil pa je svojega njen mož.

Intervjuvanke sem prosila, da navedejo svojo odločitev ter opišejo, kaj je vplivalo nanjo.

»Priimka nisem nič spreminjala. Sem obdržala takšnega, kot sem ga imela. Ni pa mi to tako pomembno, tako da posebnega pomena to ni imelo, razen tega da mi v času šolanja ni bilo potrebno vsega spreminjati. Torej predvsem ekonomski razlogi, praktičnost« (Monika 2017, 26 let).

»Svoj priimek sem ohranila, nato pa dodala še moževega. To je bil način ohranjanja identitete. Vplivala je tradicija in prevladujoča kultura v okolju, kjer sem odraščala, in hkrati želja po ohranitvi lastne identitete z ohranitvijo priimka svoje primarne družine« (Andreja 2017, 53 let).

»Svoj priimek sem obdržala in tudi prevzela moževega. To mi veliko pomeni, ker smo doma bili kot družina močno povezani, predstavlja mi bližino do preteklih spominov. Da sem hkrati privzela možev priimek, pa je vplivalo tudi prepričanje, da sem sedaj kot žena poročena tudi del novega življenja z njim« (Mara 2017, 53 let).

Na vprašanje, ali so se zaradi odločitve, ki so jo glede priimka sprejele, počutile kaj drugače, so vse enotno odgovorile negativno. Predmet zanimanja je na tej točki postal predvsem mož intervjuvanke, ki je svojemu priimku dodal ženinoga, medtem ko ga ona ni spremenila, in to argumentiral takole:

»Malo sva se pogovarjala o prihodnosti, kako bo nekoč, ko bova imela otroke, čigav priimek bodo imeli in ker ga žena ni želela spremeniti na polovici svojega šolanja, sem videl tukaj priložnost – tako naju tudi na papirju družī vsaj njen priimek. Tako se ve, da paševa skupaj, tudi otrok ne bo v dilemi, pa še izogneva se priimku, sestavljenemu iz dveh besed za otroka« (Monikin mož 2017, 30 let) .

Zanimivo je dejstvo, da med vsemi vprašanimi prevladuje enotno mnenje o tem, čigav priimek naj nosijo otroci, in sicer se vsi strinjajo z dejstvom, da se priimek prevzame po očetu, če ni drugih zadržkov. Med pogovorom je bilo mogoče zaznati ponos, da so tako ravnali, še posebej pri starejših generacijah, kjer je sin imel v družini posebno mesto.

»Najini otroci so dobili možev priimek, prvi je bil fant in to je bil za družino velik ponos, saj se je vedelo, da se bo ime družine nadaljevalo. Naslednji dve sta bili deklici, ki sta danes obe poročeni in sta svoj priimek obe spremenili. Težko rečem, kaj točno je vplivalo na to, ker so bile te stvari pri nas samoumevne, zaradi tradicije. Naj se vidi, čigavo je seme (smeh)« (Julija 2017, 85 let).

»Imava dve odrasli hčeri, ki sta obe dobili priimek po svojem očetu. Na to je vplivala tradicija, naše družinske vrednote, da je oče gospodar v hiši« (Nada 2017, 61 let).

Naletimo tudi na enoten podatek o tem, da so starši vseh intervjuvank bili poročeni, njihove mame pa so vse prevzele partnerjev priimek. Velika skrb in trud za ohranjanje tradicije se tako kaže tudi v ostalih primerih starejših generacij.

8.5.3 PARTNERSTVO

Partnerstvo se kaže kot odgovor na vprašanje potrebe po medsebojni bližini. Na vprašanje, kaj jim pomeni beseda partnerstvo, so intervjuvanke odgovorile z besedami: zaupanje, sodelovanje, pomoč, delitev dela, razumevanje, odkritost, predanost, ki so v naključnem vrstnem redu po pomembnosti. Ena od njih pa meni:

Partnerstvo je toliko let nazaj imelo malo drugačen pomen, kot ga ima sedaj. Pri nas je pomenilo, da imaš nekoga, za katerega moraš poskrbeti, mu nuditi vse, kar mu lahko, prav tako tudi on zame in najine otroke. Danes pa, ko gledam svoje vnuke in pravnuke, vidijo partnerstvo bolj skozi oči, da morajo vse delati skupaj, vsi morajo biti enakopravni. Saj ne rečem, da je to slabo, to je pohvalno. Poudariti želim bolj to, da moški ni več moški z veliko začetnico, ki bi bil edini odgovoren za vse pri hiši, ampak se v ospredju pojavlja tudi partnerica, ki ravno tako želi imeti zasluge za vse to (Julija 2017, 85 let).

Njihovo mnenje o tem, kako zelo pomembna je enakopravnost, je bilo pri vseh izraženo s presežnikom, a žal ni vsak od njih ravno tak, kot bi si ga včasih želele.

Enakopravnost se v današnjem času definira malo drugače, kot se je pred 40 leti. Takrat je to pomenilo, da ženska opravi žensko delo in s tem prispeva v dober zakon, moški pa gara cel dan, da nahrani družino. Danes bi vse to morala početi skupaj ... ampak, iskreno, v naših glavah ta definicija nima prihodnosti, ker je navada slab gospodar. Tako da še vedno delava stvari, ki jih že od nekdaj – jaz ženska opravila, on moška (Nada 2017, 61 let).

»Partnerja morata biti v odnosu enakopravna, a ne nujno enakovredna. Že po naravi sta si različna, drugače telesno grajena, zato ni nujno, da sta enakovredna na vseh področjih. Kar se pa tiče enakopravnosti, pa je ta nujna in potrebna, tako sta oba spoštovana« (Suzana 2017, 32 let).

Zanimalo me je, ali na sam razvoj otrok vpliva dejstvo, da sta starša poročena ali ne, in odgovori so me popolnoma presenetili, saj o tej temi ni enotnega konsenza. Vsaka intervjuvanka vidi prednosti in slabosti v drugih stvareh. Po eni strani naj bi poročena starša bila otroku vzor, ker gradita boljše temelje za glavno celico zakona, po drugi strani pa se ustvarja mnenje, da zakon ni zagotovilo, da bo otrok srečnejši.

»Ni pomembna poroka, pomembno je, da so odnosi »poštivani« in da se razumeš med seboj. Če bi poroka že kdaj rešila kakšno zvezo, mislim, da bi bila stopnja razveze precej nižja« (Ana 2017, 23 let).

»Da, poroka je pomembna, saj odgovornost partnerskega odnosa dobro vpliva na otrokovo vzgojo, na njegovo dojemanje okolice, na doseganje boljših rezultatov« (Lina 2017, 22 let).

»Glede na trenutno stanje, ko imaš občutek, da se vsak tretji par loči, se res vprašaš, kaj je najbolje za otroka. Nekaterim zakon ne pomeni toliko, da bi se zaradi njega potrudili in ostali s partnerjem skupaj. Če želijo oditi, pač grejo. Ker ločitev ni več tabu. Tako da je pomembnost, da ima otrok poročena starša, zelo majhna. Bolj kot to je zaupanje in pravilna vzgoja« (Mara 2017, 53 let).

8.5.4 OSEBNA OPREDELITEV DO OBRAVNAVANIH TEM

Oprla sem se tudi na statistiko, ki nam razkriva, da se vse več mladih poroča kasneje ali pa se sploh ne. Zanimalo me je, kaj se udeleženkam intervjuja zdi vzrok za to ter hkrati, kakšen se jim zdi odnos mladih odraslih do poroke in prevzema priimka ob poroki. Večinski odgovori so

se nanašali na stroške, ki so povezani s samo poroko, pa tudi postavljanje v ospredje druge prioritete, ki nam jih sodobno življenje ponuja.

»Teško je, ker ni rednih služb, ni rednega prihodka, ne moreš si privoščiti otrok, ker je vse povezano s finančnim prilivom. Glede priimka pa se vsak odloči sam, najlažje je prevzeti moževega, če želiš biti drugačen, obdržiš svojega« (Ana 2017, 23 let).

Neresnost, nezmožnost prevzeti odgovornost oz. se nekomu zaobljubiti. Bolj je pomembna svoboda – ni se potrebno prilagajati, potrpeti. Čeprav se mi zdi, da se je zopet malo spremenilo. Vse več mladih, vedno mlajših, se odloča za poroke, ker si želijo neke stabilnosti. Na splošno pa se mladim zdi poroka ovira, preveč jih omeji. Glede priimka pa se mi zdi, da se izgublja tradicionalni pomen priimkov, da sin nadaljuje generacijo (Suzana 2017, 32 let).

Zdi se mi, da so precej bolj neprepričani vase, še vedno se v poznih 20-ih iščejo. Pa da ne bom krivična, niso vsi taki. Veliko se jih enostavno drži tradicije in smo spet tam, kjer smo bili pred 40 leti. Pomembno je, da sledimo tistemu, kar je naša prioriteta. Tudi sama sem se poročila precej pozno za tisti čas, pa kaj. Malo vaških opraviljk, pa je minilo (smeh). Glede priimka se mi zdi, da je vedno več takih, ki svojemu deklškemu le dodajo moževega. Razlogov za to je več. V glavnem pa tudi opažam, da večina otrok nosi očetov priimek, ker se to še vedno dojema kot dovolj za ohranitev imena (Mara 2017, 53 let).

Tradicija daje precej »navodil« za življenje, ki vplivajo na kvaliteto posameznikovega življenja. A nimajo vsa enakega vpliva na vsako življenje, v ospredju so spet prioritete, ki posameznikom narekujejo, kaj je najbolje zanje, hkrati pa nanje vpliva tudi skomercializirana družba.

»Včasih je bila najprej poroka, potem otroci, prioriteta, danes pa je vrstni red naključen. Veliko parov se odloči za otroka že pred odločitvijo za poroko ali pa se sploh ne poročita. Poudarila bi tudi, da problem današnjih mladih ni ta, da zanemarjajo tradicijo, temveč jim včasih tudi okolje ne dopušča ohranjanja le-te« (Tatjana 2017, 43 let).

»Odvisno, kako so ti ljudje vzgojeni, jim to veliko pomeni, malo, nič... Če pa pogledam tako na splošno, se mi zdi, da trend ohranjanja tradicije še ne bo tako hitro izgini, se pa počasi oddaljuje od naših vedno mlajših generacij. Tudi priimek je odvisen od same razgledanosti osebe, tista, ki želi ohraniti identiteto, bo obdržala ta del sebe, ki je to dosegel« (Mara 2017, 53 let).

Glede na to, da so odločitve intervjuvank glede izbire priimka zelo različne, me je zanimalo, kako na splošno gledajo na vedno bolj pogosto, a hkrati ne novo obliko – ohranjanje dekleškega in hkrati privzemanje partnerjevega priimka ter kje vidijo razloge za tako odločitve.

»Mene osebno to moti (dva priimka), zato tudi sama nisem tako naredila. Kot razlog, da se ženska za to odloči, pa bi navedla mogoče uspešno kariero žensk pred poroko, ki je s spremembo priimka niso želele dati v nič. Da garaš nekaj let, da si ustvariš ime, ugled, nato pa mimo pride moški in hoče, da zaradi priimka začneš na novo – ni isto. Zato je za nekatere najbolj preprosto uporabiti dva« (Ana 2017, 23 let).

»Se mi zdi, da se to veže bolj na kariero, družinske vezi in dosežke, ki si jih ustvariš, preden se odločiš, da se poročiš« (Mara 2017, 53 let).

»Verjetno želijo peljati svoj dekleški priimek naprej, sploh če so same punce v družini. Da družinski priimek ne gre v nič. Nekateri imajo pač željo po ohranjanju preteklosti« (Suzana 2017, 32 let).

Kot zdaj že vemo, so številni družbeni pojavi tisti, ki vplivajo na trend spreminjanja/ohranjanja/dodajanja priimka ob poroki. Moj namen je bil izvedeti, kako bi intervjuvanke razvrstile navedene družbene pojave, ki po njihovem mnenju vplivajo na odločitve za spremembo priimka ob poroki, glede na pomembnost. Po upoštevanju vseh danih odgovorov je rezultat prikazal takole stanje: prvo mesto po pomembnosti zaseda vpliv družine, sledi mu ohranjanje tradicije, kot tretje je višja izobraženost, sledi emancipacija žensk, temu pa vloga žensk v družbi. Kot zadnje pa so se intervjuvanke enotno strinjale, da prehitro odraščanje nima vpliva na odločitve, povezane s spreminjanjem priimka ob poroki.

8.6 DISKUSIJA

Na začetku svoje diplomske naloge sem si zastavila tri raziskovalna vprašanja, ki so mi predstavljala problem, vsa pa se navezujejo na spremembo priimka ob poroki glede na različne generacije. Moje prvo raziskovalno vprašanje je bilo, ali ženske z višjo izobrazbo ob poroki svoj priimek obdržijo ali prevzamejo partnerjevega, drugo, ali prevzemanje moževega priimka ob poroki ponazarja močno vez na tradicijo, ter tretje, ali mladim odraslim sprememba priimka predstavlja le formalnost. Skozi empirični del sem ugotovila, da se mlajša in starejša generacija med seboj razlikujeta, vendar ne v čisto vseh vidikih.

Obstaja vidik, v katerem se mlada in starejša generacija popolnoma strinjata, in sicer vse intervjuvanke so bile mnenja, da je na njihovo odločitev za poroko vsaj v majhnem deležu vplivala družina, kot drugi najpogostejši dejavnik pa so navedle vero. Tudi partnerstvo je bila tema, kjer so si bile z odgovori precej enotne, saj ga vse vidijo kot nekaj, kar je povezano z zaupanjem, spoštovanjem, odkritostjo, podporo. Pri tem sem se oprla tudi na dejstvo, kako vidijo enakopravnost v svojem odnosu, saj je to ključ do idealnega partnerskega razmerja. Vseh deset intervjuvank je poudarilo, da se jim ta zdi zelo pomembna, čeprav jo dve intervjuvanki starejše generacije v svojem odnosu vidita v drugačnem pomenu – torej jo v svojem odnosu prav tako doživljata, vendar na drugačen način. V teoretičnem delu so moja predvidevanja o spreminjanju priimka bila vezana na družbene spremembe, ki zajemajo spreminjanje vlog žensk v družbi, proces individualizacije, ki predstavlja podlago za emancipacijo žensk, višjo izobraženost prebivalstva, pomen vzgoje in vpliv družine ter na koncu tudi na demokratizacijo odnosov in retradicionalizacijo. Od obravnavanih desetih žensk jih ima šest višjo izobrazbo (najmanj šeste stopnje), od tega so svoj priimek v celoti zamenjale tri intervjuvanke, ki pripadajo višje izobraženemu sloju, tri so svoj priimek obdržale ali mu dodale novega, ostale štiri, ki pripadajo nižje izobraženemu sloju, pa so ga v celoti nadomestile s partnerjevim.

Odgovor na prvo raziskovalno vprašanje, ali ženske z višjo izobrazbo ob poroki svoj priimek obdržijo ali prevzamejo partnerjevega, je, da svojega priimka ne spreminjajo, torej ga obdržijo ali pa partnerjevega le dodajo. Ugotovila pa sem tudi, je njihova odločitev vezana na doseženi uspeh v karieri do poroke in ima večji vpliv kot sama izobraženost posameznice. Na drugo raziskovalno vprašanje, ali prevzemanje moževega priimka ob poroki nakazuje močno vez na tradicijo, lahko odgovorim pritrdilno, saj je v mojem primeru kar sedem respondentk, ki so svoj priimek ob poroki zamenjale z novim, svojo odločitev pa so hkrati vse argumentirale z vplivom tradicije in družine, prav tako kot smo navajali v teoretičnem delu. Med zbiranjem informacij

v empiričnem delu sem prišla do nekaterih spoznanj, ki odražajo razlikovanje med mlajšo in starejšo generacijo. Tako se pričnejo odnosi med ljudmi počasi krhati. Individualnost je postala pomembnejša od skupnosti, zato se mladi vse redkeje ali sploh ne odločajo za poroko, ki je fiksna zveza in naj bi trajala vse življenje. Mladi so mnenja, da partnerski odnos lažje, hitreje in brez različnih postopkov končaš. Zaradi podaljševanja izobraževanja in prehoda v tretje socializacijsko obdobje, ko se mladi povsem osamosvojijo od svoje primarne skupine, je tudi čas poroke zamaknjen. Poroka na tradicionalen način predstavlja finančni zalogaj, kar pa si mladi brez zaposlitve in posledično brez prihodkov ne morejo privoščiti. Poroka mladim pomeni vedno manj, saj smo hkrati priča tudi upadanju tradicionalne vernosti v Sloveniji, ki je imela nanjo velik vpliv. Na to temo se navezuje naše tretje in hkrati zadnje raziskovalno vprašanje: ali mladim odraslim sprememba priimka predstavlja le formalnost. Teoretično poroka kot običaj izgublja svoj pomen, medtem ko so intervjuvanke precej različnih mnenj. Polovica od njih jih meni, da je poroka nujna za dobro vzgojo otrok in hkrati ohranjanje trdne zveze, spet druge trdijo, da je bistvo zveze in vzgoje otrok drugje. Glede na subjektivno mnenje, ki so ga podale v intervjuju, pa se zdi, da kombinacija vzrokov za poroko, sprejetih odločitev in posameznega pogleda na svet, poroka ni postala le še formalnost, še vedno nosi globok pomen, a ta žal vedno bolj upada. Sprememba priimka je proces, ki ga lahko brez poroke uredimo na upravni enoti, zato si tisti, ki jim poroka ne pomeni veliko, že zaradi birokracije to uredijo po lažji poti. Vsem intervjuvanim ženskam, razen eni, se zdi spreminjanje ali dodajanje priimka nekaj, kar sodi k poroki že od nekdaj. Starejša generacija pojasnjuje spremembo priimka kot pripadnost možu, teoretiki temu pravijo moževa lastnina, mlajša pa v večini to pripisuje le birokraciji, pa naj bo v smislu spreminjanja ali dodajanja priimka. Razlogov za to je lahko veliko, zelo pa vplivajo družbene spremembe. Na tretje raziskovalno vprašanje sem zato lahko prav tako odgovorila pritrdilno. Spreminjanje priimka med starejšimi in mlajšimi generacijami mnogi vidijo kot tragičen poseg v lastno identiteto, nekateri pa kot naraven, dobrodošel korak. Prepričanja, da s spremembo priimka ženske utrpijo škodo v karieri, da tako ponazarjajo svojo odvisnost od moža, da še vedno zasedajo drugo mesto glede spola, so ne glede na vse še vedno živa. Spet drugi trdijo, da ženskam njihov priimek pomeni malo, saj so ga dobile po očetu, ko pa ga spremenijo na svojo lastno odločitev, pokažejo svojo predanost partnerstvu in partnerju. Sprememba priimka je še vedno najbolj povezana s tradicijo, ki smo ji v našem okolju priča, čeprav se njenega pomena v zgodovini najverjetneje ne zavedamo.

9 SKLEP

Zahodna kultura ima skupno tradicijo, ki zajema tudi spremembo deklškega priimka ob poroki v moškega. Velika večina žensk to še vedno upošteva. Mnogi so mnenja, da ima besedo pri tem tudi katoliška vera, a to ne drži. Različne kulture nosijo različne tradicije, ki narekujejo tudi, kaj naj se stori s priimkom. Gre za kulturno konvencijo, ki ji sledijo predvsem ženske. Prezemanje moškega priimka še vedno izraža dominacijo moških na trgu in v družini, družba pa to vidi kot nekaj naravnega in normalnega. Dandanes mladi vedno bolj prisegajo na pluralizacijo življenjskih potekov in ni nujno, da v svoje življenje sploh umestijo zakon, družino, otroke; vedno bolj imata prednost kariera in delo, ki nudita individualno načrtovanje življenja. Neodvisnost od staršev in konec izobraževanja tako že nekaj časa ne označujeta prehoda v odraslost. »Tu je želja po lastnem življenju, ki nastaja v individualizirani družbi in zajema oba spola, želja po samouresničevanju, avtonomiji, svobodi, ki se zdi v nasprotju s pripravljenostjo na skrb za otroka« (Ule in Kuhar 2003, 58). To, da ženska želi spremeniti svoj priimek, lahko izvira iz njene preteklosti, prav tako če tega ne želi spremeniti. Mnogim ženskam opustitev njihovega priimka in privzetje partnerjevega pomeni opustitev stare »jaz« skupaj z vsemi pozitivnimi dosežki in negativnimi stvarmi v preteklosti. In nekatere so na to enostavno ponosne, spet druge pa želijo to pustiti za sabo. Vsaka odločitev pa mora biti spoštovana, ne glede na to, na kaj se navezuje.

Spremembe v prioritetah v sodobnih življenjih se kažejo tudi pri upadanju rojstev, upadanju sklenjenih zakonskih zvez in naraščanju števila rojstev otrok zunaj zakonske zveze, naraščanju razvez, ki so še pred nekaj leti predstavljale stigmato, in posledično večjem deležu enostarševskih ter reorganiziranih družin, ki so vse pogostejše realnost. Vpliv emancipacije je očitno premočan, da bi ti trendi ostali nespremenjeni. Moderno obdobje pomeni ločitev od tradicionalne poti, kar nakazuje nove družinske oblike, nove možnosti in potrebe, nov način razmišljanja, vse večja pa je potreba po tem, da bi živeli lastno življenje, in to brez nadzora.

Kljub temu da gre za kvalitativno raziskavo, opravljeno na majhnem vzorcu, sem imela priložnost spoznati različne vidike dveh generacij. Moja omejitev je predvsem v tem, da so vključene samo ženske, menim pa, da bi lahko prišla do veliko bolj obsežnih ugotovitev, če bi v raziskavo vključila tudi moške, saj tradicionalno v zakonu predstavljajo dominanco, a sem žal bila omejena na neformalne socialne mreže.

10 LITERATURA

1. 24ur.com. 2017. *Osebno ime – če ste nezadovoljni z njim ga za 55 evrov lahko zamenjate*. Dostopno prek: <http://www.24ur.com/novice/slovenija/osebno-ime-ce-ste-nezadovoljni-z-njim-ga-za-55-evrov-lahko-zamenjate.html> (28. april 2017).
2. ARSO. 2017. *Kazalci okolja v Sloveniji*. Dostopno prek: http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=310 (28. april 2017).
3. CSD Mozirje. 2017. *Urejanje očetovstva*. Dostopno prek: http://www.csdmozirje.com/urejanje_ocevstva.php (28. april 2017).
4. eUprava. 2017. *Družina, otroci, zakonska zveza*. Dostopno prek: <https://e-uprava.gov.si/podrocja/druzina-otroci-zakonska-zveza/zakonska-zveza/sklenitev-zakonske-zveze-v-sloveniji.html> (6. maj 2017).
5. Beck, U. in E. Beck – Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Bergant, Milica. 1981. *Družina – zakon – ljubezen na razpotjih*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
7. *Družinski zakonik (DZ)*. Ur. l. RS 15/2017 (18. junij 2017).
8. Eurostat. 2017. *Employment rate by sex*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_statistics (20. junij 2017)
9. Giddens, A. 1991. *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
10. --- 1998. *The third Way*. Cambridge: Polity.
11. --- 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
12. Goody, J. 2003. *Evropska družina: zgodovinskoantropološki esej*. *cf. Ljubljana.
13. Haralambos, M. in M. Holborn. 1999. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
14. Intervjuvanka A. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 5. januar.
15. Intervjuvanka B. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 7. januar.
16. Intervjuvanka C. 2017. Intervju z avtorico. Grosuplje, 12. februar.
17. Intervjuvanka D. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 15. februar.
18. Intervjuvanka E. 2017. Intervju z avtorico. Vrhnika, 15. februar.
19. Intervjuvanka F. 2017. Intervju z avtorico. Vrhnika, 15. februar.
20. Intervjuvanka G. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 1. marec.

21. Intervjuvanka H. 2017. Intervju z avtorico. Grosuplje, 1. marec.
22. Intervjuvanka I. 2017. Intervju z avtorico. Grosuplje, 5. marec.
23. Intervjuvanka J. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 5. marec.
24. Intervjuvanec K. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana 5. marec.
25. Jamieson, L. 1998. *Intimacy. Personal Relationships in Modern Societies*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
26. Jogan, Maca. 1990. *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
27. --- 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Kanjuo Mrčela, Aleksandra 1996. *Ženske v menedžmentu*. Ljubljana: Enotnost.
29. Lamb, M. E. 2000. The history of research on father involvement: An overview. V *Fatherhood: Research, Interventions and Policies Routledg.* (ur.), E. Peters in R. D. Day, 23 – 42: Routledge.
30. Leskošek, Vesna. 2002. *Zavrnjena tradicija: ženske in ženskost v slovenski zgodovini od 1890 do 1940*. Ljubljana: /*cf.
31. Mesec, B. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
32. Pleck, J. H. 2010. Why Could Father Involvement Benefit Children? Theoretical Perspectives. *Applied Developmental Science* 11 (4): 196–202.
33. Renner, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Založba Annales.
34. Renner, Tanja, Alenka Švab, Tjaša Žakelj in Živa Humer. 2008. *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Serše, Aleksandra, Nataša Budna Kodrič, Tatjana Hojan in Mitja Bahovnik. 2000. *Šole naših babic*. Ptuj: Zgodovinski arhiv.
36. Slokan, A. in A. Barle. 1995. *Sociologija – gradivo za srednje šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
37. SSKJ. 2017. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (15. maj 2017).
38. Statistični urad Republike Slovenije. 2017. *Poroke in razveze*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/17/78> (30. marec 2017).
39. Švab, Alenka. 2001. *Družina: Od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
40. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina in starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

41. Vehovar, U. in J. Tiran. 2016. Oris izbranih kazalnikov retradicionalizacije slovenske družbe. *Družboslovne razprave XXXII* (83): 85–107.
42. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR)* Ur. l. SRS 15/76 (18. junij 2017).
43. Žabkar, B. 2012. Definicija in pomen vključenega očetovstva. *Anthropos* (3–4) 227–228.

PRILOGA – NAČRT INTERVJUJA

1. SKLOP- DEMOGRAFSKI PODATKI

- Spol anketiranca
- Letnica rojstva
- Status
- Stopnja izobrazbe

2. SKLOP – ODLOČITEV ZA POROKO

- Koliko ste bili stari, ko ste se poročili? Koliko je bil star vaš partner?
- Koliko časa ste že poročeni?
- Ste se poročili cerkveno in/ali civilno?
- Kaj je vplivalo na to odločitev? (družina, vera..)
- Ste si partnerja izbrali sami? Če ne, kdo je na odločitev vplival?
- Kako bi opisali okoliščine zaradi katerih ste se odločili za poroko? (prijatelji, otrok, ljubezen, straši, veroizpoved..?)

3. SKLOP – ODLOČITEV GLEDE PRIIMKA

- Ste svoj priimek spremenili, obdržali ali dodali? Kaj za vas pomeni ta odločitev?
- Kaj je vplivalo na to odločitev?
- Ste se zaradi spremembe priimka počutili kaj drugače?
- V zakonski zvezi so otroci nekaj povsem običajnega. Ali vaši otroci nosijo priimek partnerja, so prevzeli vašega, ali imajo kar oba? Kaj je na to vplivalo?
- So vaši starši (bili) poročeni? Kako se oni ravnali s svojim priimkom? So priimek obdržali, spremenili, dodali?

4. SKLOP – PARTNERSTVO

- Kaj vam pomeni beseda partnerstvo?
- Se vam zdi enakopravnost v partnerstvu pomembna? Kako jo vi vidite v vašem odnosu?
- Se vam zdi pomembno, da otrok odrašča v družini, kjer sta starša poročena? Čemu bi pripisali tako mnenje?

5. SKLOP – OSEBNA OPREDELITEV DO OBRAVNAVANIH TEM

- Statistika nam je razkrila, da se vse več mladih poroča kasneje ali pa se sploh ne. Kaj se vam zdi vzrok za to? Kakšen se vam zdi odnos mladih odraslih do poroke in prevzema priimka ob poroki?

- V kakšni meri se vam zdi, da tradicionalne vrednote, kot so »najprej poroka, potem otroci«, »poroči se mlada«, itd. vplivajo na odločitev za poroko? Kako pa na sam prevzem priimka ob poroki?

- Kako bi razložili vedno bolj pogosto obliko – ohranjanje dekliškega in hkrati prevzemanje partnerjevega priimka?